

היגשים לשוניים בפרשת לך-לך פג

דקדוקי קריאת בפרשת לך-לך ובהפטרחה, ובראשון של וירא

יב א	וּמְמוֹלְדֹתַי: הדל"ת בשוא נח ¹ . אַרְאֶיךָ: כ"ף סופית דגושה
יב ב	וְאֶעֱשֶׂיךָ: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן. וְאַבְרָכְךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי ² . וְהָיָה: הה"א השואית נקראת בשוא נח כמו ה"א במפיק
יב ג	וְאַבְרָכָה מְבַרְכֶיךָ: בשתי התיבות הר"ש בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. כָּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה: טעם טפחא בתיבת כָּל
יב ה	אֲשֶׁר רָכְשׁוּ: להיזהר מהבלעת האות רי"ש
יב ח	וַיַּעֲתֶק: העי"ן בשוא נח והת"ו בדגש. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבת וַיִּקְרָא בניגוד למקרא הדומה בפרשת כי-תישא (שמות לד ה)
יב יב	יַחֲיוּ: במלרע
יב יג	אֲחֹתִי אֶת: טעם נסוג אחור לחי"ת. יֵיטֵב-לִי: געיה ביו"ד הראשונה
יב יד	עליית שני
יב טו	וַיְהַלְלוּ: היו"ד בשווא נח והלמ"ד הראשונה בשווא נע בגלל הגעיה בה"א
יב יט	לָמָּה אֲמַרְתָּ: תיבת לָמָּה במלרע ומ"ם רפויה לעומת הפסוק הקודם שם היא במלעיל ³ . אֲחֹתִי הָוָא: טעם נסוג אחור לחי"ת
יג ג	אֲשֶׁר-הָיָה שֵׁם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
יג ד	עָשָׂה שֵׁם: טעם נסוג אחור לעי"ן. וַיִּקְרָא שֵׁם: אין טעם נסוג אחור
יג ה	עליית שלישי
יג ז	וּבֵין רַעֲי מְקַנָּה-לוֹט: טעם טפחא בתיבת וּבֵין
יג ט	הַפֶּרֶד נָא: טעם נסוג אחור לפ"א. וְאַיִמָּנָה: היו"ד נחה ואינה נקראת
יג יב	אֲבָרָם יֵשֵׁב בְּאַרְץ-כְּנַעַן: טעם טפחא בתיבת אֲבָרָם. וַיַּאֲהֵל: העמדה קלה ביו"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה, כן הדבר גם בהמשך פס' יח
יג יג	וְחֻטְאִים: הוא"ו בשווא נע ולא בפתח
יג יד	הַפֶּרֶד-לוֹט: העמדה קלה בפ"א
יג טז	גַּם-זִרְעֶיךָ: תיבות מוקפות בניגוד לקורן ואחרים בהם תיבת גַּם מוטעמת במרכא
יג יח	וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב: שני טעמי תביר רצופים
יד א	עליית רביעי
	כְּדָרְלַעְמָר: הדל"ת בקמץ קטן
יד ב	צְבָיִים: היו"ד בחירק, על כן אין לקרא כאילו כתוב 'צבאים' וכן לקמן פס' ח

¹ יש קוראים שמתקשים לקרוא דל"ת בשוא נח לפני תי"ו ולכן הדל"ת נשמעת אצלם כמו בסגול; ולעומת זאת קוראים את הת"ו הדגושה בשוא נח...

² מציין שוב. אפשר בהחלט להתאמן לבטא את שתי האותיות ללא הבלעה. מנהג ארם צובה בבל ותימן לבטא בשווא נח ומבטאים כן ללא כל קושי. וכך מסרו בעלי המסורה והמדקדקים הראשונים; 'כלל הדומות' של ר' אליהו בחור אינו נכון מבחינה דקדוקית.

³ כך היא ההטעמה בזמן שהתיבה מוטעמת בטעם מחבר וזו שלאחריה מתחילה באחת מהגרוניות א ה או ע.

יד ג הַשְׁדִּים: שׁי״ן שמאלית

יד ו בְּהֶרְרָם: למרות הקושי, רי״ש ראשונה בשווא נח

יד ז בְּחֻצָּן: צד״י ראשונה בשווא נע ולא בחטף

יד י הֶרָה: ה״א בסגול ולא בצירי כפי שמופיע בחלק מהדפוסים

יד יג וְהֵם בְּעֵלֵי בְרִית-אֲבָרָם: עם טפחא בתיבת וְהֵם

יד טז וַיֵּשֶׁב: היר״ד בקמץ והשי״ן בסגול רפויה, הטעם ביר״ד בניגוד לטו יא. הֶרְכָּשׁ: ה״א קמוצה והר״ש אחריה בשווא נע, כן הדבר גם בהמשך בפס' כא

יד יט וַיְבָרְכֵהוּ: הר״ש בשווא נע ולא בחטף

יד כג אֲנִי הַעֲשֵׂרְתִי אֶת-אֲבָרָם: טעם טפחא בתיבת אֲנִי, העמדה קלה בה״א למנוע הבלעת העי״ן החטופה

יד כה עליית חמישי

טו ב דְּמִשְׁקָם: שׁי״ן שמאלית

טו ד כִּי-אֵם: יש להקפיד על הפרדת התיבות ולהשמיע פעמיים חירק

טו ה הַבֶּט-נָא הַשְּׂמִימָה: יש כאן טעם רביעי, לא זקף

טו ו וְהֶאֱמַן: העמדה קלה בה״א תמנע את הבלעת האל״ף החטופה ותאפשר להבחין היטב בין ה״ה לאל״ף

טו ז עליית ששי

טו ח לָתֵת לְךָ: טעם נסוג אחור ללמ״ד הראשונה

טו י וַיִּקַּח-לָוֹ: געיה ביר״ד

טו יא וַיֵּשֶׁב: היר״ד בפתח, השי״ן בצירי ודגושה והטעם בשי״ן. בניגוד ליד טז

טו יז בָּאָה: הטעם בבלי״ת⁴

טז ג שָׂרֵי אֵשֶׁת-אֲבָרָם: כך היא ההטעמה הנכונה ולא מונח לגרמיה-מונח-רביעי. אִישָׁה לָו

לְאִישָׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק למנוע שיבוש משמעות המקראות

טז יא וַיִּלְדָּתָ: היר״ד בחולם לא בקמץ. הדל״ת בשווא נח, אין לקרוא כאילו מנוקדת בצירי או

בסגול⁵. אֶל-עֲנִיָּךְ: העין בקמץ קטן והנו״ן אחריה בשווא נח, יש לקרוא עֲנִיָּךְ

יז א וְהָיָה: ה״א ראשונה בשווא נח

יז ז עליית שביעי

יז יג הַמּוֹל | יְמוֹל: יש להבחין בין קריאת הראשונה בה״א לבין השנייה ביר״ד ומנוקדת בחירק

יז יד וְעָרַל | זָכַר: לגרמיה ואחריו רביעי

יז יז הַבֵּת-הַשְּׁעִים: ה״א השאלה מנוקדת בחטף והבלי״ת אחריה רפויה

יז כד מפטיר

הפטרת לך לך ישעיהו מ כז - מא טז:

⁴ מי שמטעים באל״ף משנה משמעות.

⁵ קיים קושי לבטא דל״ת ותי״ו סמוכות בגלל היותן מאותו מוצא. וכן בתחילת הפרשה.

מ כט עֲצָמָה: העי"ן בקמץ קטן

מ ל וַיַּעֲפוּ: במלרע. וַיַּעֲפוּ נְעָרִים וַיִּגְעוּ: הו"ו בשתי המילים בשוא ולא בפתח והחירק ביו"ד הוא חירק מלא שהוא תנועה גדולה⁶

מ לא וְקוֹי: הקו"ף מנוקדת בחולם מלא ואחריה יו"ד בצירי, אין לטעות ולקרא את הקו"ף בחולם ואחריה וא"ו בצירי! היו"ד אינה נחה כשאר יוד"ם בסוף מילה אלא נקראת, היא מנוקדת בצירי. המילה נקראת באותיות לטיניות במבטא ישראלי: vekoye

מא ב צֶדֶק יְקָרָאָהוּ לְרַגְלוֹ: טעם טפחא בתיבת צֶדֶק. כְּעֶפֶר: העמדה קלה בכ"ף להדגשת הסגול המורה על מיודע

מא ה וַיֵּאֲתָיוּן: מלרע

מא ו יַעֲזָרוּ: העי"ן בשווא נח; תִּזְק: למבחינים בין קמץ לחטף פתח – החי"ת בחטף פתח, והקורא בקמץ משנה משמעות

מא ז אֶת-הוֹלֵם פָּעַם: טעם נסוג אחור לה"א

מא ט וְאָמַר לְךָ: טעם נסוג אחור לאל"ף. עֲבָדִי-אַתָּה: האל"ף בפתח ומוטעמת

מא יא כָּל הַנְּחָרִים בָּךְ: טעם טפחא בתיבת כָּל

מא יד אֶל-תִּירְאֵי: הר"ש בשווא נע, לשון יראה ופחד; מִתֵּי יִשְׂרָאֵל: המ"ם בשווא ולא בצירי!!
ראשון של וירא:

יח א בְּאֵלָנֵי: אל"ף בצירי ולמ"ד ללא דגש. לא מלשון עץ אֵלוֹן

יח ג וַיֵּאֲמַר: המ"ם פתוחה ומוטעמת באתנח בראש פסוק

יח ה וְאֶקְחָה: הו"ו בשווא נע, לשון עתיד

יח ו שני במנחת שבת

הָאֵהֳלָה: במלעיל, ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד⁷

יח ז לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: הקוראים תי"ו רפויה כמו ש וגם האחרים צריכים להיזהר מהבלעת אותיות "לַעֲשׂוֹשׁוּ"

יח ח וַיִּקַּח תְּמָאָה: יש להמנע מהבלעת החי"ת תְּמָאָה להשמיע את האל"ף, לא לקרוא תְּמָה. וְהוּא-

עֲמֵד: שתי התיבות מוקפות ומוטעמות בדרגא⁸

יח ט שלישי במנחת שבת

יח יב וְאֵדָנִי: האל"ף אינה נקראת

נפתח שוב בדברי הרב בצלאל אריאל על החלוקה לסדרים.

מפתח סדרי התנ"ך ראשי הסדרים הם פטוקי יסוד במחשבת ישראל. רשימי בפרשת העקדה (להלן י"ט:ב) מוסיף על דבריו כאן בדיבור המתחיל אֲשֶׁר אֶרְאֶה, בביאורו את היסוד שבראש סדר י"ט: על אֲחֹד הַתָּרִים. הקדוש פרוך הוא מִתְּהָא הַצְּדִיקִים וְאִתּוֹ כֶּךָ מְגִלָּה לָהֶם, וְכָל זֶה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרְךָ, וְכֵן אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶה. מרחב סדר י פותח ומסיים בנושא אחד: הבטחת הזרע והארץ. החלוקה הזרה לפרקים החמיצה זאת וחילקה את הסדר לשני פרקים. רשימי בפסוק י מסביר שנסינונות החיים בארץ הם תוצאה של הקשר שבין ה' לעובדיו. וכך גם בפסוקים הפותחים את ראש סדר י בדברים: כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאָרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יִצְאָתָם מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר תִּזְרַע וְהִשְׁקִיָּה בְרַגְלֶךָ כִּגְן הַיִּרְק: וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּם עֹבְרִים שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקִעֹת לְמִטְרַת הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲרָמִים: אֶרֶץ אֲשֶׁר-ה' אֱלֹהֶיךָ יִרְשׁ אֶתָּה תְּמִיד צִינִי ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי מְרִשִׁית הַשָּׂנֵה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה:

⁶ כתיב מלא או חסר במקרא אינו משנה תנועה קטנה לגדולה ולהיפך.

⁷ בתיקון איש מצליח ובסידורו, ובסידור עבודת ה' הטעימו בלמ"ד בניגוד לכל המקורות.

⁸ לא כבקורן: והוא עֲמֵד

בפסוק כח מלמד אותנו אברהם אבינו להתרחק ממריבה גם במחיר ויתור למי שאינו צודק, וכך עשה גדעון עם שבט אפרים בפסוק שנבחר לראש סדר ו בשופטים: **בְּיָדְכֶם נָתַן אֱלֹהִים אֶת־שָׁרֵי מַדִּיָן אֶת־עָרֹב וְאֶת־זָאב וְמֵה־יִכְלֹתֵי עֲשׂוֹת כְּכֶם אִם רָפְתָה רוּחַם מֵעַלְיָו בְּדַבְרֵי הַדָּבָר הַזֶּה. הַבְּטַחַת הָאָרֶץ לְאַבְרָהָם כְּתוּבָה בַּפְּסוּקִים לִגְ-לֵו. מִיְמוֹשׁ הַהִבְטָחָה נִבְחָר לַפְתוּחַ שְׁנֵי סְדָרִים:**

ביהושע ראש סדר יג: **וַיִּתֵּן ה' לְיִשְׂרָאֵל אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָתֵת לְאַבְרָהָם וְיִרְשׁוּהָ וַיָּשְׁבוּ בָהּ: וַיִּזְחַח ה' לָהֶם מִסְבִּיב כָּל־אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְלֹא־עָמַד אִישׁ בְּפָנֵיהֶם מִכָּל־אֲיִכֵּיהֶם אֶת כָּל־אֲיִכֵּיהֶם נָתַן ה' בְּיָדָם: לֹא־נִפְלַד דָּבָר מִכָּל הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר־דִּבְּרַ ה' אֶל־בְּיַת יִשְׂרָאֵל הַכֹּל בָּא:**

ובירמיה ראש סדר יט: **וַתִּתֵּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זְבֹת חֶלֶב וְדָבָשׁ. וְרָשִׁי בַסֶּפֶר שְׂמוּאֵל (סדר ב פסוק כג) מוכיח את קיום ההבטחה [גם] מראש סדר ד במלכים: בכל אשר ייטיב את ישראל. כשיבנה בית עולמים בימי שלמה, ותהא סובתם של ישראל שלימה, כמה שנאמר ... יהודה וישׂראל וְיָפִים כְּחֹל אֲשֶׁר־עַל־הֵימָּם לְרֹב (מלכים ה:א).**

שלושה ראשי סדרים פותחים ב'אל־תִּירָא'. כאן, ביהושע סדר ו: **וַיֹּאמֶר ה' מִפְתַּח סְדָרֵי הַתֵּנָךְ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ אֶל־תִּירָא מֵהֶם כִּי בְיַדְךָ נִתְּתִים לֹא־יַעֲמֹד אִישׁ מֵהֶם בְּפָנֶיךָ. וּבִירְמִיָּה סדר כז: **וְאָתָּה אֶל־תִּירָא עֲבָדֶי יַעֲקֹב וְאֶל־תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַ מִיָּדוֹק וְאֶת־זֶרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שָׁבִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנָן וְאִין מִחֲרִיד. מִפְתַּח סְדָרֵי הַתֵּנָךְ כִּרִית ה' עִם יִשְׂרָאֵל נִמְצְאָת בְּרָאשֵׁי הַסְּדָרִים: שְׁמוֹת כֹּ, דְבָרִים ז, יְהוֹשֻׁעַ ה, מַלְכִים כז, ירמיה יח, ושם בסדר כט צִיּוֹן יִשְׂאֲלוּ דָרֶךְ הַנְּהַ פְּנִיָּהֶם בָּאוּ וְנָלוּ אֶל־ה' בְּרִית עוֹלָם לֹא תִשָּׁכַח. ביחזקאל ט, ובדניאל ו וְאֶתְפַּלְלָה לָּהּ אֱלֹהֵי וְאֶתְרוּדָה וְאַמְרָה אֲנָא ה' הָאֵל הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא שְׁמֵר הַכְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבִיו וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו: עֲרִכִים בְּרָאשֵׁי הַסְּדָרִים רָשִׁי כֹאן עַל פְּסוּקֵי יוֹ מִסְבִּיר אֶת הַמִּצְוָה שֶׁבְּרָאשׁ הַסְּדָר 'הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי' – פְּלַח קְדָמַי: שְׁמִים: יִחְיֶה לְפָנֶיךָ. יִחְיֶה בְּיַרְאֲתֶךָ, כְּמוֹ 'הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי' – פְּלַח קְדָמַי:****

יב ב זרע שמשון וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל. במדרש (ב"ר לט: יא): **אותה האומה שכתוב בה "כי מי גוי גדול (דברים ד, ז), אני מעמיד ממך. אמר ר' ברכיה ואתנך 'ואשימך' אין כתוב כאן, אלא "ואעשך", כשאני עושה אותך בריה חדשה, את פרה ורבה. ואינו מובן מה היה קשה להמדרש בדרשה הראשונה, שהוצרך להוסיף את דרשת ר' ברכיה. ויש לתרץ בהקדם דברי הכלי יקר על המדרש (ב"ר יא ד) ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלקי אברהם, ואברכך זה שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך זה שאומרים אלקי יעקב. וז"ל "ואעשך לגוי גדול" זה אברהם, כי אברהם היה לגוי גדול יותר מכל האבות, כי כל מה שיצא מן יצחק ויעקב מתייחס ג"כ לאברהם, נוסף לו על יצחק ויעקב כי יצא ממנו ישמעאל ובני קטורה. "ואברכך" בממון זה שאומרים אלקי יצחק, כי הוא נתברך בממון יותר מכולם. "ואגדלה שמך" זה שאומרים אלהי יעקב, כמו שאמרו חז"ל (מגילה יח.) דהקב"ה קראו ליעקב אל. עכ"ל הכלי יקר. אלא דקשה מה שכתב ד"ואעשך לגוי גדול" קאי על אברהם, לפי שממנו יצאו בניו יותר משאר כל האבות, דא"כ מדוע כתב "לגוי גדול" שזה משמע גדול באיכות ולא בכמות, דהוה לי למימר "לגוי רב" דמשמע בכמות. ולכן אמרו במדרש, שנתכוון הכתוב לרמז לאומה הישראלית שעליה כתיב "כי מי גוי גדול". אלא שעדיין קשה במה משבח את אברהם שאומה זו אני מעמיד ממך יותר משאר האבות, הלא האומה הישראלית יצאה מיצחק ומיעקב כמו מאברהם. על כך בא ר' ברכיה לתרץ, ואמר ואתנך ואשימך וכו' אלא ואעשך וכו', והיינו לומר שרק לאחר שנעשה אברהם בריה חדשה, אז פרה ורבה, והיינו שלולי זאת לא היו נולדים יצחק ויעקב וממילא אף לא האומה הישראלית כולה, דהכתוב בא להודיענו שע"י המעשה שיעשה בשמו ובגופו של אברהם היינו שינוי השם בהוספת ה"א בשמו, והמילה, שבכך נעשה כבריה חדשה, זה יגרום שיבואו ממנו יצחק ויעקב וכל האומה הישראלית, ואז יהיה פרה ורבה.**

וְאֶבְרַכְךָ בלוח דקדוקי הקריאה צוין שהכ"ף הראשונה בשווא נח. מדי פעם אני מקבל הודעות והערות למה אינני מקבל את כלל הדומות של ר' אליהו בחור, שלפיו שווא במלה הראשונה משתי אותיות דומות הוא נע.

על זה עניתי שמהמדקקים הראשונים ומבעלי המסורה מוכח שלא סברו כלל זה. זה כלל מלאכותי בהנחה שאי אפשר לבטא הַנְּי למשל נו"ן ראשונה בשווא נח. וזה אינו נכון, והא ראייה שיש עדות בישראל המבטאים שווא זה נח ושומעים בבירור את שתי הנוני"ם. ידידנו אוריאל נר"ו שלח מהסידור אבותינו – נוסח מרוקו נערך ע"י החזן והפייטן ר' מאיר אלעזר עטיה.

42 יברכך – יב-רכך-ך מנהגנו להניע הרי"ש עם הכ"ף בהברה אחת, הן אמת שהיינו צריכים להניע את השווא שבכ"ף – בכדי שלא נבליע את הכף כמשפט ב' אותיות הדומות המנוקדות בשו"א. כגון: הללו, יהללוך, הנני וכו'. דהיינו: אע"פ ששווא הבאה אחרי תנועה קטנה דינה להיות נחה. אולם כאן במילת – "יברכך" אם נניע את הכ"ף הראשונה, או מלכד ההטעמה שיש בקמץ שבבי"ת והמסומנת בנעיא, נצטרך בהכרח להטעים גם את הסגול שברי"ש כדי שנוכל להניע את השווא שבכ"ף הבאה אחריה. ולא ראינו ששלוש הברות "צמודות" תהיינה מוטעמות! מה גם שכל מקום במלה הזאת אין געיה מתחת לרי"ש.

מ"מ כאשר באות שתי אותיות דומות, מחשש לבליעת האות הראשונה מטעמים אותה על ידי שנותנים בה געיא, ובוה מניעין את השווא, ואפילו במקום שאין מעמיד, כגון "רבבות" אלפי ישראל שאין מעמיד ברי"ש בכל אופן קוראים הבי"ת הראשונה בשוא נע.

ומה שמצאנו במילת "וארמנהו" שיש בה שלש הברות צמודות מוטעמות! הוא משום דשם אחרי כל הטעמה מופיעה גם הברה שצריך להניעה. ועוד אלו המקרא רצה שנפעיל כאן את כללי הדומות. הרי

היה מטעים את הרי"ש שב"יברכך" בגעיא כפי שמצינו ב"הקלו הנני וכו'

הרי"ש והכ"ף בהברה אחת, כהפסק נשימה קצרה לפני הכ"ף הסופית. וכן נהגו זקני תימן שהיו משנים את התנ"ך בע"פ, ומסרת אבותם כידם מרורי ורות, "ישמע חכם ויוסף לקח".

ועל כן יפה נהגנו מקדמת דנא לקרוא ולהקריא יברכך, דהיינו מניעים את

הרי שבלי לדון בנימוקיו, יש לנו עדות גם על מנהג של לפחות חלק מקהלות מרוקו שלפעמים לא נהגו את כלל הדומות.

יש לשער שמלפנים לא נהגוהו כלל, רק אחרי תנועה גדולה או אחרי געיא. כשנפוצו ספרי הדקדוק של ר"א בחור החלו לנהוג כלל זה רק במקרים שאפשר לשים געיא כמו במלה הנני, אבל במלה יברכך או אברכך, שיש טעם משני או געיא בבי"ת (לא תמיד מופיע בכתבי היד) אין מקום לגעיא נוספת ברי"ש, ונשאר בשווא נח. עדות המזרח שאינן צפון אפריקה דחו כלל מלאכותי זה של הבחור⁹.

האדמו"ר ר' אברהם מרדכי אלטר מגור ז"ל. אהבת ארץ-ישראל נשאלתי בזמן האחרון מהקרובים שלך בפה בענין ביאתך לפה. בכלל אם שואל אותי מי שרוצה לבוא לפה איני מתנגד לזה כי איני רואה מקום אחר למי שרוצה להתנהג בדרך התורה ושיהי' לו סביבה מתאימה, אבל דעתי הי' שמי שנוסע לפה ידע המצב השורר בפה, ומי שיודע המצב ורוצה בכל זאת לבוא לפה נכון מאוד... ואין מעצור לדי' להושיע בכל מקום. מבנו האדמו"ר ר' ישראל אלטר מגור ז"ל. ויהי רעב בארץ ויירד אברם מצרומה לגור שם פי כבד ורעב בארץ.

בספר שפתי צדיק להרה"ק מפילץ מביא שהמדרש (בר"ר מ, ב) משבח את ירידת אברהם אבינו ע"ה למצרים אתה סימן לבניך וכו', ובזוה"ק מתרעם שעל ידי זה נגזר על בניו גלות (עי' זוה"ק ח"א פג). ומביא מזקיני החידושי הרי"ם [ראש שושלת חסידות גור] שאברהם אבינו ע"ה ידע מזה שעל פי זוה"ק לא נכון ירידתו, רק על פי דרש נחוץ לו, והיה מוכרח לטובת ישראל לירד, ופעל שם הכנה שיוכלו ישראל להיות גדורים בעריות ושומרית ברית קודש (שפתי צדיק פר' בראשית אות כב).

ורבינו הבית ישראל ז"ל אמר בזה, שיתכן כי אברהם אבינו ע"ה הסתפק בזה אם לצאת מארץ ישראל מפני הרעב, וכתב רגלי חסידו ישמר (שמואל א, ב, ט), ולפיכך החליט בדעתו שהוא ינסה ללכת למצרים, ואם ירשוהו מן השמים לצאת ידע שמותר לו ללכת ואם יעכבוהו לא ילך, וכפי שמצינו בזאת אצל יצחק אבינו שכאשר היה רעב בארץ ירד לגור ואמר לו הקב"ה אל תירד מצרומה (בראשית כ, ב) וגו' וכאשר ראה אברהם אבינו שאותו לא עיכבו, ידע שיש לו רשות מן השמים לירד, ולבסוף נעשה אכן מירידתו זאת קידוש שם שמים על ידי מעשה שרה אצל פרעה.

⁹ לעומת זאת בגרבה מקומו של בעל 'לחם הביכורים' וכנראה בהשפעתו, אמרו יברכך בברכת כוהנים בח"פ בכ"ף יברכך וכן נוהגים הרבה מצאצאיו עד היום.

מהספר 'מהלכים במקרא' מאת הרב יהודה הרצל הנקין ז"ל בעריכת בנו הרב איתם הנקין הי"ד. תפקיד נוסף של הפשטן הוא להלביש עור וגידים על שלד תיאורן של דמויות המקרא. על מנת להבין את שיקוליהם עד כדי שנדמה שהיכרנו אותם מקרוב. כדוגמא נקח את אברהם אבינו. המסרב לקחת את הרכוש שמציע לו מלך סדום ויאמר מלך-סדום אל-אברהם תגלי הנפש והרכש קח-לך: ויאמר אברהם אל-מלך סדום הרמתי ידך אלי אל עליז קנה שמים וארץ: אם-מחוט ועד שרוף-נעל ואם-אקח מכל-אשר-לך ולא תאמר אני העשרתי את-אברהם:

הפרשנים הציעו מגוון טעמים לסירובו של אברהם: רש"י פירש שאברהם לא נזקק ליטול רכוש כיוון שהקב"ה הבטיח להעשירו; רמב"ן פירש שאברהם ביקש לעשות מהרכוש הקדש וחרם לה; בעל 'אור החיים' כתב שאברהם לא רצה שיאמרו עליו שהוא להוט אחר ממון. ברם, נאמר שאברהם דחה את הצעת מלך סדום בנימוק של "ולא תאמר אני העשרתי את אברהם". ואין רמז לטעמים שכתבו המפרשים.

יש עוד פרטים מוקשים בסיפור זה: מדוע מיהר מלך סדום לוותר על כל רכושו. מבלי להתמקח? ומה היה אנפת לאברהם מה יאמר מלך סדום? שיגיד מה שיגיד! ועוד. הלוא אברהם קיבל מתנות מפרעה ואבימלך, ומדוע לא הסכים לקבלן דווקא ממלך סדום? לאור שאלות אלה, ביארנו שמלך סדום חשע מנקמתם של ארבעת המלכים, אותם הניס אברהם אך לא השמידם. לכן מלך סדום רצה שאברהם יהיה לו אסיר תודה. כדי להבטיח את עזרתו אם יותקף שנית. לכן ירצה מלך סדום לפרסם את המתנה שביקש לתת לאברהם, ואברהם סירב לקבלה כדי ש"לא תאמר". מלבד היותו הסבר נאה לשיחתם של אברהם ומלך סדום, פשט זה מגלה פנים חדשות לאישיותו של אברהם. לא רק צדיק, תמים, נאמן ושאר מידות סגוליות, אלא גם זהיר, מציאותי ורואה את הנולד. **א"ה. אברהם עם 'צבא' של 318 ילידי בית, שכל הנראה לא קיבלו שום הכשרה צבאית יצא לרדוף אחרי צבאות של ארבעה מלכים שהוכיחו את יכולתם בהכותם רפאים בעשתרת קרננים ואת הזוזים בקום ואת האמיים בשוה קריתים, בהקדמה לתבוסת מלך סדום וחבריו. זה נס גלוי! הוזהו גורם צבאי שמלך סדום 'בונה' עליו??**

הרב גמליאל רבינוביץ נר"ו מזכה הרבים בעל הספרים גם אני אודך. בפרשתנו כתוב, אם מחוט ועד שרוף נעל ואם אקח מכל אשר לך.

בספר מרפסין איגרי בפרשתנו, הקשו, וז"ל: אברהם אבינו שקיים את כל התורה, כיצד הוא נתן למלך סדום את הרכוש במתנה, והלא אברהם זכה ברכוש מדין כיבוש מלחמה, או מדין "המציל מן הארי ומן הדוב... הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתייאשים מהן", כמבואר במסכת בבא מציעא (כ"ד ע"א), ובנותנו אותו למלך סדום הוא עובר בזה על איסור "ולא תחנם (דברים ז, ב)", כפי שדרשו חכמים במסכת עבודה זרה (כ' ע"א): "לא תחנם – לא תתן להם מתנה של חנם?" עכ"ל.

א תירצו שם בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל וז"ל: איסור "לא תחנם" נאמר רק במקום שיהודי נותן לגוי דבר ששייך לו, אבל אם היהודי לא זכה בדבר על ידי קנין, אין איסור לומר לגוי לקחת ולזכות מן ההפקר. אם כן יתכן, שהדין של המציל מן הארי ומן הדוב, וכן הדין של כיבוש מלחמה, רק מוציא את הממוז מדידי הבעלים, אך עדיין הממוז הוא הפקר וצריך לעשות בו מעשה קנין כדי להכניסו לרשות הכובש (וכן מצדד ה"דבר אברהם" חלק א' סימן י"). ולכן אברהם אבינו שלא רצה לזכות בכסף של מלך סדום, וכמו שנאמר: "ואם אקח מכל אשר לך", אין הדין של כיבוש מלחמה מכניס את הכסף לרשותו של אברהם בעל כורחו, ונמצא שהכסף הזה היה הפקר – לא ברשות מלך סדום שביקש רק "תן לי הנפש", ולא ברשות אברהם. וזה מה שאמר אברהם למלך סדום: "ואם אקח מכל אשר לך" – מן ההפקר, ואין כאן איסור של "לא תחנם". עכ"ל.

ב עוד תירצו שם בשם הרב ב' ז'ק שליט"א, וז"ל: בספר "חק יעקב" (אורח חיים סימן תמ"ח, ס"ק י"ב) מבואר, שאיסור "לא תחנם" נאמר רק אם הישראל נותן לגוי דבר שהוא עצמו

יכול ליהנות ממנו, אבל אם הישראל אינו יכול ליהנות מהדבר, כגון חמץ בפסח, אין בנתינת דבר כזה לגוי עבירה של "לא תחנם", שהרי אין הדבר שוה כלום לישראל. והנה במסכת תענית (כ"ד ע"א) מסופר, שאליעזר איש בירתא לא רצה ליהנות ממעשה ניסים, ומפרש שם רש"י, שאסור לאדם ליהנות ממעשה ניסים, וכמבואר שם בגמרא (כ' ע"א), שאם נעשה לו נס – מנכין לו מזכויותיו. הרי שיש איסור ליהנות ממעשה ניסים. אם כן יש לומר, שמעשה זה שאברהם ניצח את המלכים היה דרך נס, כמו שמוכח מרש"י (י"ה, פסוק י"ד) שאליעזר היה לבדו, ומכיון שהנצחון היה נס, הרי שאסור לאברהם ליהנות מהרכוש הזה, כדי שלא ינכו לו מזכויותיו, ולכן נתן את כל הרכוש למלך סדום ללא חשש מהלאו של "לא תחנם", כי בדבר שאסור לישראל ליהנות ממנו, מותר לתת אותו לגוי. עכ"ל.

ג עוד תירצו שם בשם הרב א. י. קנובליך שליט"א, וז"ל: ב"חינוך" (מצוה תכ"ו) מבואר הטעם של איסור "לא תחנם", שעל ידי נתינת מתנות מתקרבים הלבבות, ועל כן מנע הקב"ה מאיתנו לתת לגוי מתנות כדי שלא נתחבר עמו במחשבה ובדיבור, ובכך לא נמצא בו תועלת וחק, ולא נלמד ממעשיו הרעים. הרי שעיקר הלאו הוא להרחיק את הגויים מאיתנו, ולמנוע מעם ישראל כל קשר עם הגויים. אם כן אברהם, שכל כוונתו במתנה שנתן למלך סדום היתה להרחיקו ולהיפרד מעליו, שוב אין כאן טעם הלאו של "לא תחנם". עכ"ל.

ד עוד תירצו שם בשם הרב הנ"ל שליט"א, וז"ל: ב"שולחן ערוך" (חושן משפט, רס"ו, א) נפסק, שאם מחזיר אבידה לגוי כדי לקדש את השם, שעל ידי זה יפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה, אין בזה איסור של "לא תחנם", ואפשר להחזיר לגוי את אבירתו. גם לגבי אברהם אבינו מצינו שהוא נטע אשל בבאר שבע, וכל העובר במקום קיבל אכילה שתיה ולינה. הרי שאברהם לא חשש ללאו של "לא תחנם", כיון שהמטרה בהכנסת האורחים היתה לקרב את האנשים לקב"ה, וכמו שפירש שם רש"י, שהיה מלמדם לברך ברכת המזון למי שהאוכל שלו, וכל שיש בנתינת המתנה ריבוי כבוד שמים, אין זה מתנת חינוך, אלא מתנה עם תועלת מרובה – למען כבוד השם יתברך. מעתה: מה שאברהם נתן למלך סדום את הרכוש, אין בכך לאו של "לא תחנם", כיון שכוונתו של אברהם במעשה זה היתה שמלך סדום לא יאמר אֲנִי הִעֲשִׂיתִי אֶת אֲבְרָם, ורש"י מפרש שאברהם חשש לחילול ה', מאחר שהקב"ה הבטיח לו בצאתו מחרן שהוא יעשיר אותו, ולא רצה אברהם שהעולם יאמר שהעושר בא ממלך סדום, והקב"ה לא קיים את הבטחתו, וזו היתה הסיבה שלא הסכים לקחת מחוט ועד שרוך נעל – הרי שכוונתו היתה ריבוי כבוד שמים, ובכהאי גוונא אין איסור של "לא תחנם". עכ"ל.

ה י"ל בס"ד שהנה ב"קצות החושן" (סימן ת"ו, ס"ק ב) וב"נתיבות המשפט" (סימן רס"ג, ס"ק ג) חידשו, שאדם המתיאש מנכסיו – אין הנכסים יוצאים מרשותו רק בשעה שיזכה בהם אחר. אך כל זמן שאף אחד לא זכה בהם – הנכסים עדיין ברשות הבעלים. אם כן, כיון שאברהם לא רצה לזכות ברכוש, הרי שאף שמלך סדום התייאש מכל הרכוש – עדיין לא יצא הרכוש מרשותו, כיון שעדיין אף אחד לא זכה בו. ולכך אין כאן איסור "לא תחנם", שהרי הרכוש היה של המלך, גם ללא נתינתו של אברהם. ע"כ הרב גמליאל נר"ו. ובענין זה מהרב גור אריה צור נר"ו. יש ליתן טעם מדוע כאן סרב אברהם לקחת אפילו דבר מועט, ובפרעה לא סרב ועוד אמר לְמַעַן יִיטַב-לִי בְעַבְדְּךָ וְחַיְתָה נַפְשִׁי בְּגִלְגָלְךָ וּפִירַשׁ רש"י שם ויתנו לי מתנות.

ויש לומר כלל גדול בהנהגותיו של אברהם אבינו מצינו כאן. שכל מעייניו היו לקדש שם שמים. וזו אַמַּת המידה שלו בכל ענין. מה יקדש שם שמים ומה חלילה להיפך. ולכן בענין פרעה אמר ויתנו לי מתנות כפירש"י, כי ידע בנביאותו שפרעה יודה כי מעם ה' יצא הדבר, ולכן אם יקח מתנותיו הרי יקדש בכך את ה' שהוא הנותן את

מתנותיו של פרעה. ועוד, שבזה יהיה סימן לבנים שִׁיִצְאוּ ממצרים לעתיד לבוא
כרמש גדול. ויהיה גם בזה קידוש השם גדול.
אבל כאן בעניין מלך סדום המולך על אנשים שהם רעים וחטאים לה' ולבריות, ידע
אברהם כי מלך סדום יחשוב שהוא המעשיר את אברם לא יהיה בזה קידוש ה' אלא
ההיפך חלילה, ולכן לא קבל ממנו.

ועתה מידידנו נר"ו דברי אגדה על ברית המילה בסוף הפרשה.
וְהָיָה תָּמִים. ודרשוהו על המילה. וכן פירש רש"י: ולפי מדרשו, התהלך לפני במצות מילה,
ובדבר הזה תהיה תמים. ואשר על כן יש לומר לעומקו של מקרא: כאן נעץ הכתוב
סופה של הפרשה בתחילתה ותחילתה בסופה, לפרסם חביבותו של אברהם לפניו.
שבתחילת הפרשה אמר וְהָיָה בְרָכָה. וגילה כאן הכתוב מה היא הברכה שהבטיחו
בתחילה, היא ברכת ברית המילה, בסופה של הפרשה.
וכאומרו: וְהָיָה בְרָכָה, אימתי תתקיים בך הברכה במלואה, כשיתקיים בך וְהָיָה
תָּמִים.

ועוד בעניין הברית, נאמר באברהם ברית ונאמר בנח ברית.
נאמר באברהם ברית: אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי וְגו' וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם וְגו' וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ
וּבֵין זָרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִזוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וְלִזְרַעְךָ אַחֲרַיִךְ: ונאמר בנח ברית: וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים זֶאת אֹת-הַבְּרִית אֲשֶׁר-אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: אֶת-קִשְׁתִּי
נִתְּתִי בְּעַגְוֹן וְגו'

תא חזי מה בין אברהם לנח: נח שירד מדרגתו הנבואית ונקרא אִישׁ הַדְּרָמָה (בראשית ט,
כ), עד אשר וַיִּשְׁתַּחֲוּ ... וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל וְגו' נזקק לברית שמימית, עשויה בידי שמים, היא
הקשת בענן כדי להשיבו לדרגתו אל בוראו. אולי יעלה את כל דורו עמו.
אברהם שעלה ונתעלה בכל דרגות רוחניות ונשגבות, נזקק לברית ארצית העשויה
בידי אדם, היא אות הברית החתומה בבשרו, ובשמרו אותה הוא מוריד השפע מן
השמים ארצה, לו ולבניו אחריו לדורות עולם. והוא מעין מה שנאמר לעיל בענין הַבֶּט-
נָא הַשְּׁמַיְמָה (טוה, כ) כמבואר שם שהוא הבטה מלמעלה למטה, להוריד שפע הברכה
וההשגחה כאן על הארץ, מתוך התבטלות של וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר (בראשית יח, כז). והוא סוד
המילה שנתנה לאברהם ולא לנח. שנח נולד מהול לא כל כך מצד דרגתו אלא מצד
שלא היה ראוי כאברהם למשוך השפע מלמעלה למטה. ולכן ניתנה לו הקשת בענן
כדי שיתעלה, ואולי יעלה בידו להעלות גם את דורו.
אבל באברהם שכל הווייתו היא כבר למעלה, שהיתה בו אמונה תמימה בה'
ובהשגחתו, ניתנה לו ולדורותיו אות הברית החתומה בבשר דווקא, בסוד הבט נָא
הַשְּׁמַיְמָה מלמעלה למעלה למשוך על ידה משמי שמים עליונים חוט של חסד ושפע
ברכת ההשגחה הפרטית על צאצאיו לדורות עולם.

והוא סוד המצוות כולן שניתנו על ידי משה רבנו הנקרא אִישׁ הַאֱלֹהִים (דברים לג, א), להוריד
על ידי מעשה המצוות שפע הקדושה ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה
ולהמליכו עלינו, משמי מרומא עילאה בית שכינתיה, עד על ארעא עובד גבורתיה¹⁰.
וזה סוד אומרו (לקמן יז, יד) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל-פָּנָיו, שבנפילה זו הוריד שפע הברכה לקיים
מאמר ה' (לקמן כא, יב) כִּי בִיִצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע.

כיצד: לפי שנאמר וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הִלְכָן מֵאָה-שָׁנָה יִלְדָּה, בזה הוריד
השפע שִׁיִלְדָּה לוֹ לְבָן מֵאָה-שָׁנָה בּוֹ וּשְׂמוֹ יִצְחָק, ולפי שאמר בנפילתו על פניו וְאִם-שָׁרָה
הַבַּת-תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵלֵד בזה הוריד השפע שִׁשָׁרָה תהיה אִם בַּת-תִּשְׁעִים שָׁנָה ותלד גם בַּת,

¹⁰ תרגום המקרא קדוש קדוש קדוש (ישעיהו א, ג)

וכפי שאמרו בת היתה לו ובכל שמה. נולפי דעה ראשונה בתוספות בבא בתרא דף קמא, שהיתה בת שרה. וגם לפי דעה שניה שם שהיתה בת הגר, הרי בזכות שרה נולדה¹¹, וכנ"ל שבנפילה זו לפני ה' הוריד שפע הברכה.

וְאֲבָרְהָם בֶּן-תְּשֻׁעַים וְתֵשַׁע שְׁנָה בְּהַמְלֹךְ בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ
בְּחַמְלֹךְ – ברש"י בהפעלו. כמו בְּהַבְרָאָס (בראשית ב, ד). וברשי ישן מובא, שנתיירא אברהם מפני המילה, מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו, שנאמר וְכָרוֹת עַמּוֹ הַבְּרִית (עזרא נחמיה ט, ח).

וי"ל שלכן נקט רש"י כמו בְּהַבְרָאָס. וכפי שדרשו [מדרש רבה יב, ג] ב"ה" בְּרָאָס. באות "ה". וי"ל באות ה"א משם השם. כן כאן אמור בְּחַמְלֹךְ, ב"ה" מְלוֹ. בעזרת ה' מלו אברהם לעצמו.

או פֶּלֶךְ לדרך זו, באות "ה" שניתנה לו בשמו, מלו הקב"ה לאברהם. ומה שפירש"י לפשוטו של מקרא כמו בְּחַבְרָאָס, י"ל לעומקו של מקרא שבזה נשלמה קומתו הרוחנית של אברהם, שכן גימטרי' בְּחַבְרָאָס באברהם, הם רמ"ח אברים. שע"י המילה נשלמו כל רמ"ח אבריו¹², על ידי המל אותו ברחמיו. ועמו נשלמה בריאת שמים וארץ, וכפירוש בעל הטורים: בְּחַבְרָאָס. אותיות באברהם בזכות אברהם נבראו שמים וארץ.

ועל דרך הצח נאמר בְּחַמְלֹךְ כראשי תיבות: בְּעֵת ה' מְלוֹ [לאברהם].

תָּנוּ לְחַכְמֵי וְנַחֲמֵי עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר גליונות <http://www.jewishoffice.co.il>

אם אתם מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתם מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעושיאים לשוניים

כתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתובים ☺

¹¹ לשון התוס' שם. בת היתה לו ובכל שמה. וא"ת ולמה לא ה'שייאה לייצחק למ"ד בפרק ארבע מיתות (סנהדרין דף נח:)
דבן נח מותר באחותו וי"ל דשמא קטנה היתה ולא רצה עדיין ל'שייאה לייצחק אי נמי מהגר היתה לו ולא משרה ולכך
לא רצה ל'שייאה לייצחק:

¹² בבלי נדרים לב ב ואמר רמי בר אבא: כתיב אברם וכתוב אברהם! בתחלה המליכו הקדוש ברוך הוא על מאתים
וארבעים ושלושה אברים, ולבסוף המליכו על מאתים וארבעים ושמונה אברים, אלו הן: שתי עיניים, ושתי אזניים,
וראש הגוייה.